

Ιερομονάχου Γενναδίου Βατοπαιδινού: «Η Ανάστασις του Χριστού ως απάντησις εις το μυστήριον του θανάτου»

/ Γενικά Θέματα

• Του Ιερομονάχου Γενναδίου Βατοπαιδινού

Ἐπιτρέψατέ μοι, πρὸ τοῦ κυρίως μέρους τῆς παρούσης σύντομης εἰσηγήσεως, νὰ ἐκφράσω, μὲ τὴν εὐκαιρία πὺ μου δίδεται σήμερα ἀπὸ τοῦ βήματος, τὴν βαθύτατη εὐγνωμοσύνη μου πρὸς τὴν Ἑστία Θεολόγων Χάλκης καὶ Φίλων αὐτῆς γιὰ τὴν τιμητικὴ γιὰ ἐμένα, ἀναγραφῆ στὰ μέλη της, καθὼς καὶ γιὰ τὴν πρόσκληση γιὰ τὴν σημερινὴ ὁμιλία στὴν παροῦσα ἐκδήλωση.

Ἡ Χάλκη δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἓναν τόπο ἱστορικῆς μνήμης, ἀλλὰ σύμβολο τῆς

ἀδιακόπου Θεολογικῆς παραδόσεως τοῦ Γένους καὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μέσα στὴν ἱστορία. Ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς ἀνεδείχθησαν μορφές ποὺ διηκόνησαν τὴν Ἐκκλησία μὲ λόγο θεολογικὸ, ἐκκλησιαστικὸ ἦθος καὶ οἰκουμενικὴ συνείδηση.

Ἰδιαιτέρως σήμερα, μέσα σὲ μία ἐποχὴ πνευματικῆς συγχύσεως καὶ ὑπαρξιακῆς ἀνασφαλείας, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο συνεχίζει νὰ ἀποτελεῖ κιβωτὸ Ὁρθοδόξου παραδόσεως, κέντρο ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος καὶ μαρτυρίας ἀγάπης καὶ διαλόγου πρὸς τὸν σύγχρονο κόσμο. Ὑπὸ τὴν φωτισμένη καὶ θυσιαστικὴ διακονία τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, ἡ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία συνεχίζει νὰ ἀναδεικνύει τὸ εὐχαριστιακὸ καὶ ἀναστάσιμο ἦθος τῆς Ὁρθοδοξίας, προσφέροντας λόγο ἐλπίδος καὶ καταλλαγῆς στὸ παγκόσμιο γίγνεσθαι.

Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ἀναστάσιμο μήνυμα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀπάντηση στὴν βαθύτερη ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου ἐνώπιον τοῦ θανάτου, θὰ προσπαθήσουμε νὰ προσεγγίσουμε στὴ συνέχεια τῆς παρουσίας εἰσηγήσεως μὲ θέμα: «Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀπάντησις εἰς τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου».

Ὁ θάνατος ἀποτελεῖ τὴν βαθύτερη ὑπαρξιακὴ ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τὴν πρώτη μορφή ὑπαρξιακῆς ἀναζήτησης τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τὴ σύγχρονη φιλοσοφία, ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴ τοῦ Πλάτωνος μέχρι τὸ ὑπαρξιακὸ ἄγχος τοῦ Heidegger, ὁ ἄνθρωπος ἀναζητεῖ ἀπάντηση ἐνώπιον τοῦ ἀναποτρέπτου τέλους. Ὁ θάνατος παρουσιάζεται ὡς ἡ ἐσχάτη ἀλλοτρίωσις, ὡς διάρρηξις κοινωνίας μὲ τὸν Θεό, ὡς κατάρρευσις τοῦ προσώπου μέσα στὴ φθορά.

Ἡ πραγματικότητα αὐτὴ δὲν παραμένει μία φιλοσοφικὴ ἀγωνία, ἀλλὰ ἀποτυπώνεται ὁμοίως ὑπαρξιακά καὶ στὸν σύγχρονο πολιτισμό.

Ἡ Θεολογία τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἀποκτᾷ ἰδιαιτέρα ἐπικαιρότητα μέσα στὸ σύγχρονο πολιτισμικὸ καὶ ὑπαρξιακὸ πλαίσιο, ὅπου ὁ ἄνθρωπος, ἀποκομμένος συχνὰ ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, βιώνει τὸν θάνατο ὄχι μόνον ὡς βιολογικὸ τέλος, ἀλλὰ ὡς ἐμπειρία ἀπόγνωσης καὶ νοηματικοῦ κενοῦ. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι στὴν ἐποχὴ μας παρατηρεῖται ἡ δραματικὴ αὐξηση φαινομένων ὅπως οἱ αὐτοκτονίες, ἡ θεσμοποίηση τῆς εὐθανασίας, ἡ σχετικοποίηση τῆς ἱερότητος τῆς ζωῆς μέσω τῶν ἐκτρώσεων καὶ γενικώτερα ἡ καλλιέργεια μιᾶς κουλτούρας θανάτου, ὅπου ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ θεωρεῖ τὴ ζωὴ δῶρο καὶ σχέσιν κοινωνίας, καὶ τὴν μεταβάλλει σὲ ἀτομικὸ δικαίωμα διαχειρίσεως. Ἡ βαθύτερη κρίση τοῦ συγχρόνου κόσμου δὲν εἶναι πρωτίστως κοινωνικὴ ἢ τεχνολογικὴ, ἀλλὰ ὄντολογικὴ· εἶναι ἡ ἀπώλεια τῆς ἐλπίδος ὅτι ἡ ζωὴ δύναται νὰ νικήσει τὸν θάνατο. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως δὲν συνιστᾷ μία

θρησκευτική ανάμνηση τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ τὴν μόνη ἀληθινὴ ἀπάντηση στὴν τραγικότητα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἐπαναφέροντας τὴ βεβαιότητα ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν πλάστηκε γιὰ τὴ φθορὰ καὶ τὸ μηδέν, ἀλλὰ γιὰ τὴ ζωὴ, τὴν κοινωνία καὶ τὴν αἰωνιότητα ἐν Χριστῷ.

Μέσα, λοιπόν, σὲ αὐτὴν τὴν καθολικὴ κρίση νοήματος καὶ ἐλπίδος, ἡ Ἐκκλησία δὲν προτείνει μία ἠθικιστικὴ θεωρία οὔτε μία ψυχολογικὴ παρηγορία, ἀλλὰ προβάλλει τὸ γεγονὸς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ὡς ὄντολογικὴ νίκη κατὰ τοῦ θανάτου.

Ἡ Ἐκκλησία, δὲν προσεγγίζει τὸν θάνατο μόνον ὡς βιολογικὸ γεγονὸς, ἀλλὰ ὡς ὄντολογικὸ πρόβλημα. Κατὰ τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον, ὁ θάνατος εἶναι ἡ συνέπεια τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸν Θεόν. Στὸ περίφημο ἔργο του Περὶ Ἐνανθρωπήσεως, γράφει ὅτι ὁ ἄνθρωπος, «ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γενόμενος», κινδυνεύει νὰ ἐπιστρέψει «εἰς τὸ μὴ εἶναι» διὰ τῆς φθορᾶς. Ἡ φθορὰ, λοιπόν, δὲν εἶναι φυσικὸς προορισμός, ἀλλὰ ἡ πτωτικὴ παραμόρφωσις τῆς δημιουργίας.

Μέσα σὲ αὐτὸ τὸ σκοτάδι ἔρχεται τὸ γεγονὸς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Ὅχι ὡς ψυχολογικὴ παρηγορία, οὔτε ὡς συμβολικὸς μῦθος νίκης τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ὡς ὄντολογικὴ συντριβὴ τοῦ θανάτου. Ὁ Χριστὸς δὲν ανέστη ὅπως ὁ Λάζαρος, γιὰ νὰ πεθάνει πάλιν. Ἀλλὰ ἀνέστη ἀφθαρτοποιώντας τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ἐγκαινιάζοντας τὸν καινὸ τρόπο τῆς ὑπάρξεως.

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, στὸν περίφημο Κατηχητικὸ του Λόγο, διακηρύσσει θριαμβευτικῶς: «Ἐπικράνθη ὁ Ἄδης συναντήσας σοι κάτω». Καὶ συνεχίζει: «Ἔλαβε σῶμα καὶ Θεῷ περιέτυχεν· ἔλαβε γῆν καὶ συνήνητησεν οὐρανῷ». Ἐδῶ βρίσκεται ὁ πυρήνας τῆς πατερικῆς θεολογίας τῆς Ἀναστάσεως: ὁ θάνατος νικάται ἐκ τῶν ἔσω, γιὰ αὐτὸ καὶ ἡ νίκη εἶναι ὄντολογικὴ. Ὁ Θεὸς εἰσέρχεται ἐκουσίως στὴν περιοχὴ τοῦ θανάτου, ὄχι ὡς αἰχμάλωτος, ἀλλὰ ὡς λυτρωτής. Ὁ Χριστὸς προσλαμβάνει τὸ θνητὸν γιὰ νὰ χαρίσει τὸ ἀφθαρτον.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος θὰ διατυπώσει τὴν περίφημη ἀρχή: «Τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον ἀθεράπευτον». Ὁ Χριστὸς προσέλαβε ὅλη τὴν ἀνθρώπινη φύση. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦ θανάτου Του θεραπεύει τὸν θάνατο μετέχοντας ἐκουσίως στὴν κατάσταση τοῦ θανάτου ὅπως κάθε ἄνθρωπος.

Ἡ ὕμνογραφία τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ ἴσως τὴν βαθύτερη θεολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ γεγονότος. Στὸ πασχάλιο κανόνα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ψάλλουμε: «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας».

Πρόκειται γιὰ ἓνα παράδοξο ὄντολογικὸ γεγονὸς: ὁ θάνατος καταλύεται διὰ τοῦ θανάτου. Καὶ μὲ ἐξωτερικὴ δύναμη, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς διαλύσεως τῆς

κυριαρχίας του. Καὶ στὸν λόγο τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἡ Ἐκκλησία περιγράφει συγκλονιστικὰ τὴν κάθοδο τοῦ Χριστοῦ στὸν Ἄδη: «Σήμερον ὁ Ἄδης στένων βοᾷ· κρείττον μοι ἦν, εἰ μὴ τὸν ἐκ Μαρίας δεξάμενος».

Ἡ Δογματικὴ Θεολογία γίνεται ποίηση. Ὁ Ἄδης ἀποτυπώνεται καὶ ὁμολογεῖ τὴν συντριβὴ του. Ἡ Ἀνάστασις δὲν εἶναι ἀπλῶς θαῦμα, ἀλλὰ κοσμικὸ γεγονός, ἀνακαίνιση ὅλης τῆς κτίσεως.

Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς θὰ δώσει βαθύτερη ἐρμηνεῖα στὴν ὄντολογικὴ διάσταση τοῦ γεγονότος. Ὁ Χριστὸς, λέγει, ἐνώνει τὰ διεστῶτα: Θεὸν καὶ ἄνθρωπο, οὐρανὸ καὶ γῆ, ζωὴ καὶ θάνατο.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν προοπτικὴ, ὁ θάνατος παύει νὰ εἶναι ἀπόλυτο τέλος. Παραμένει βεβαίως ὡς βιολογικὸ γεγονός, ἀλλὰ ἔχει χάσει τὸ ὄντολογικὸ του κέντρο. Ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, Ἄδη, τὸ νῆκος;»

Ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου δὲν ἀρνεῖται τὴ δραματικότητα τοῦ θανάτου. Ὁ Χριστὸς ἐδάκρυσε μπροστὰ στὸ μνήμα τοῦ Λαζάρου. Κηρύσσει, ὅμως, ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι πλέον ἀδιέξοδος τοῦ ὄντος.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι βαθύτατα πασχάλια. Κάθε Θεία Λειτουργία εἶναι ἀναστάσιμο γεγονός. Κάθε Εὐχαριστία εἶναι γεύσις τῆς Βασιλείας. Ὁ πιστὸς δὲν περιμένει ἀπλῶς μία μελλοντικὴ ἀθανασία, ἀλλὰ μετέχει ἤδη ἀπὸ τώρα στὴ νέα ζωὴ τοῦ Ἀναστάντος.

Ὁ Ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος θὰ μιλήσει γιὰ τὴν ἐμπειρικὴ βίωση τῆς Ἀναστάσεως μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ πιστοῦ. Ἡ Ἀνάστασις δὲν εἶναι μόνον ἱστορικὸ γεγονός τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ παροῦσα ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία. Κατὰ συνέπειαν, ἡ ἀπάντηση τῆς Ἐκκλησίας στὸ μυστήριον τοῦ θανάτου δὲν εἶναι μία θεωρία περὶ μεταθανατίου ζωῆς. Εἶναι ἓνα πρόσωπο: ὁ Ἀναστάς Χριστός.

Ἡ Ἀνάστασις ἀποκαλύπτει ὅτι τὸ τελευταῖο θεμέλιο τῆς πραγματικότητος δὲν εἶναι ἡ φθορά, ἀλλὰ ἡ κοινωνία μὲ τὸν Θεό· ὄχι ὁ μηδενισμὸς, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη· ὄχι ὁ τάφος, ἀλλὰ ἡ ζωὴ. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία, μέσα στὴ νύκτα τοῦ Πάσχα ἀναγγέλλει τὸ κοσμοσωτήριον γεγονός: «Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτὸς, οὐρανὸς τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια».

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μόνη πλήρης ἀπάντηση στὸ μυστήριον τοῦ θανάτου, διότι μόνον αὐτὴ μεταβάλλει τὸν θάνατο ἀπὸ τέλος σὲ πέρασμα, ἀπὸ τραγωδία σὲ Πάσχα, ἀπὸ ἄβυσσο σὲ προσδοκία Βασιλείας.

Ἐπιτρέψατέ μοι, κλείνοντας, νὰ επαναλάβω ὅτι τὸ μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ δὲν ἀποτελεῖ μία θρησκευτικὴ ἰδέα μεταφυσικῆς παρηγορίας, οὔτε μία

ποιητική ἐξιδανίκευση τῆς ἀνθρωπίνης ἐλπίδος. Ἡ Ἀνάστασις εἶναι γεγονὸς ἱστορικὸ καὶ συγχρόνως ὄντολογικὸ· εἶναι ἡ ριζικὴ μεταβολὴ τῶν ὄρων τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Μέσα στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ, ὁ θάνατος παύει νὰ εἶναι ἡ τελευταία λέξη τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ ἴσως αὐτὸ νὰ εἶναι τὸ δραματικώτερο πνευματικὸ πρόβλημα τοῦ συγχρόνου κόσμου: ὄχι ἀπλῶς ὅτι ὁ ἄνθρωπος πεθαίνει, ἀλλὰ ὅτι ζεῖ πλέον χωρὶς ἐλπίδα ἀναστάσεως. Ζεῖ μέσα σὲ ἕναν πολιτισμὸ ὁ ὁποῖος, παρά τὰ τεχνολογικὰ του ἐπιτεύγματα, ἀδυνατεῖ νὰ δώσει νόημα στὸν πόνο, στὴ φθορὰ καὶ στὸ τέλος. Γι' αὐτὸ καὶ βλέπουμε τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο νὰ παλινδρομεῖ μεταξὺ φόβου καὶ μηδενισμοῦ· νὰ θεωρεῖ τὴ ζωὴ βάρος, τὸν ἄλλον ἀπειλή, καὶ τὸν θάνατο λύση.

Ἀπέναντι σὲ αὐτὴν τὴν τραγικὴ πραγματικότητα, ἡ Ἐκκλησία δὲν προσφέρει μίαν ἀφηρημένη διδασκαλία, ἀλλὰ μίαν ἐμπειρία ζωῆς. Διακηρύσσει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐγκατέλειψε τὸν κόσμον στὴ φθορὰ, ἀλλὰ εἰσῆλθε ὁ ἴδιος μέσα στὸ σκοτάδι τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ τὸ μεταβάλει ἐκ τῶν ἔσων εἰς φῶς καὶ ζωὴ. Ἡ κάθοδος τοῦ Χριστοῦ στὸν Ἄδη δὲν εἶναι μίαν συμβολικὴ εἰκόνα, ἀλλὰ ἡ συντριβὴ τῆς τελευταίας τυραννίας ποὺ κρατοῦσε δέσμιον τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία παραμένει βαθύτατα πασχάλια. Δὲν ἐρμηνεύει ἀπλῶς τὸν κόσμον· τὸν μεταμορφώνει λειτουργικὰ καὶ εὐχαριστιακὰ. Κάθε Θεία Λειτουργία γίνεται πέρασμα ἀπὸ τὸν θάνατον στὴ ζωὴ. Κάθε ἀνάσταση τοῦ βαπτισμένου ἀνθρώπου μέσα στὴν μετάνοια καὶ τὴν κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας γεύεται ἤδη τὴ μέλλουσα Βασιλεία.

Καὶ ἐδῶ βρίσκεται ἡ μοναδικὴ συμβολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας στὸν σύγχρονον κόσμον: ὅτι διαφυλάσσει ἀκέραιη τὴν ἀλήθεια ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν δημιουργήθηκε γιὰ τὸ μηδέν, οὔτε γιὰ μίαν τραγικὴ βιολογικὴ περιπέτεια ποὺ καταλήγει στὴν ἀνυπαρξία, ἀλλὰ γιὰ κοινωνία ζωῆς μετὰ τὸν Θεόν. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἀποκαλύπτει τὸ ἀληθινὸ μέτρο τοῦ ἀνθρώπου: ὅτι εἶναι πρόσωπο προορισμένον γιὰ αἰωνιότητα.

Καὶ ἂν τελικὰ ὀλόκληρη ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία μπορεῖ νὰ συνοψισθεῖ στὴν ἀγωνιώδη ἐρώτηση τοῦ ἀνθρώπου ἐνώπιον τοῦ τάφου, τότε ἡ Ἐκκλησία ἐξακολουθεῖ νὰ δίδει τὴν ἴδια ἀμετάθετη ἀπάντηση εἰς τοὺς αἰῶνας· ὄχι μετὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, ἀλλὰ μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦ κενοῦ Μνημείου καὶ μετὰ τὴν ἀναστάσιμη βεβαιότητα: «Χριστὸς ἀνέστη, καὶ ζωὴ πολιτεύεται».

Σᾶς εὐχαριστῶ.

***Ομιλία που πραγματοποιήθηκε στην Εστία Θεολόγων Χάλκης και Φίλων αυτής την Πέμπτη, 14 Μαΐου 2026.**